

УДК 159.923.2 – 057.875 – 056.26

Особливості позитивного функціонування студентів з обмеженими можливостями здоров'я

Гуляєва О.В.

elenagulyaeva12@gmail.com.

Стаття присвячена аналізу особистісних ресурсів психологічного благополуччя і самоактуалізації студентів з обмеженими можливостями здоров'я як показників їхнього позитивного функціонування. У ході емпіричного дослідження було встановлено, що рівень позитивного функціонування таких студентів обумовлюється ступенем реалізації таких складових особистісного ресурсу психологічного благополуччя як самоприйняття та управління середовищем, а також складовими самоактуалізації – аутосимпатією та спонтанністю. При цьому, управління середовищем та спонтанність є специфічними складовими, які детермінують рівень позитивного функціонування студентів з обмеженими можливостями здоров'я.

Ключові слова: позитивне функціонування, психологічне благополуччя, особистісні ресурси психологічного благополуччя, самоактуалізація, студенти з обмеженими можливостями здоров'я.

Статья посвящена анализу личностных ресурсов психологического благополучия и самоактуализации студентов с ограниченными возможностями здоровья как показателей их позитивного функционирования. В ходе эмпирического исследования было установлено, что уровень позитивного функционирования таких студентов обуславливается степенью реализации таких составных личностного ресурса психологического благополучия как самопринятие и управление средой, а также составными самоактуализации – аутосимпатией и спонтанностью. При этом, управление средой и спонтанность являются специфическими составными, детерминирующими уровень позитивного функционирования студентов с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: позитивное функционирование, психологическое благополучие, личностные ресурсы психологического благополучия, самоактуализация, студенты с ограниченными возможностями здоровья.

In contemporary psychology positive functioning is virtually identified with the concept of psychological well-being. According to eudemonistic approach in the structure of psychological well-being, personal potential, realization of which in different fields of life provides well-being and self-actualization can be marked out. Personal potential is the total resources of positive functioning, which reflect successful life creation. Self-actualization represents the effective process of living, realization of one's own way and self-implementation.

The article is dedicated to analysis of personal sources of psychological well-being and self-actualization of students with disabilities as indices of their positive functioning. During empirical research it was established, that the level of positive functioning of such students is caused by the degree of realization of such components of personal source of psychological well-being as self-acceptance and the ability to manage complex environments, and moreover components of self-actualization – autosympathy and spontaneity. In addition, the ability to manage complex environments and spontaneity are specific components, which determine the level of positive functioning of students with disabilities.

Key words: positive functioning, psychological well-being, personal sources of well-being, self-actualization, students with disabilities.

Актуальність та постановка проблеми. За останні роки у вітчизняній психології помітно збільшився інтерес до питання, яке пов'язане з позитивним функціонуванням особистості. У сучасній психології дане питання майже ототожнюється з таким поняттям як психологічне благополуччя. Ще в середині ХХ ст. головні принципи гуманістичної психології становили теоретичну та методологічну основу цього наукового поняття, яке узагальнює собою здатність людини реалізувати власну індивідуальність і бути творцем свого життя. Розумінню психологічного благополуччя присвячені роботи Н. Бредбурна, Е. Дінера, К. Ріфф, Е. Дейсі, Р. Райана, К. Шелдона та ін., які складають два підходи – гедоністичний і евдемоністичний. Перший підхід, гедоністичний, пов'язує психологічне благополуччя з афективним балансом. Згідно з даним підходом, баланс позитивних і негативних емоцій є основним показником психологічного благополуччя людини. Другий – евдемоністичний, розглядає психологічне благополуччя як особистісне зростання, як повноту самореалізації в конкретних життєвих умовах та обставинах. Згідно з евдемоністичним підходом, розуміння структури психологічного благополуччя пов'язане з двома основними компонентами: з особистісним потенціалом, реалізація якого в різних сферах життєвості забезпечує відчуття благополуччя, та з самоактуалізацією. Особистісний потенціал – це ресурси позитивного функціонування особистості, комплексний прояв яких, на думку Ю.М. Александрова, відображає успішну життєтворчість [1].

Найбільш повно ресурси оптимального позитивного функціонування представлені в моделі психологічного благополуччя особистості К. Ріфф. Проаналізувавши різні підходи до розуміння благополуччя у різних сферах життя, К. Ріфф визначила психологічне благополуччя як інтегральний показник спрямованості людини на реалізацію головних компонентів позитивного функціонування та

реалізованість цієї спрямованості [6]. Головними ж компонентами позитивного функціонування були визначені такі особистісні ресурси: позитивні відносини з іншими, автономія, управління середовищем, особистісне зростання, цілі в житті та самоприйняття.

Згідно з теорією К. Ріфф ресурс особистісного зростання відображає тенденцію вдосконалювати свої здібності і таланти для особистісного розвитку і реалізації особистісного потенціалу. Цілі в житті характеризують наповненість життя сенсом, усвідомлення життя, а також підтримку цілісності особистості у різні періоди життя. Позитивні відносини з іншими відображають реалізацію універсального типу відносин з людьми, незалежно від ступеня афективної близькості, прагнення створити атмосферу підтримки близьким людям, очікування від інших переважно позитивних реакцій на свою поведінку. Ресурс управління середовищем відображає вміння особистості досягти успіху в середовищі функціонування. Особистісний ресурс автономії виражається у самодетермінації, незалежності та в опорі на внутрішні цінності. Нарешті, ресурс самоприйняття відображає аутентичне (або конгруентне) розуміння власних почуттів, дій, можливостей і здібностей. Даний ресурс виявляється у позитивній «Я-концепції» – у розумінні та прийнятті багаточисленних аспектів Я, включаючи темні сторони особистості. На думку автора, саме цей особистісний ресурс є основою психічного здоров'я, самоактуалізації особистості, особистісної цілісності та оптимального функціонування [7].

Досить актуальною в контексті євдемоністичного підходу є проблема самоактуалізації, особливо в наш час, який характеризується складністю соціально-економічного становища. Самоактуалізація ж являє собою реалізацію власного життєвого шляху та цінностей. У першу чергу, вона пов'язана із здійсненням людиною свого справжнього Я відповідно до своїх цінностей і внутрішніх мотивів. На думку А. Маслоу, самоактуалізація – це ефективна життєдіяльність і особисте зростання, що виражається у проживанні, роботі та відношенні до світу, а не в поодинокому досягненні. Узагальнюючи погляди представників гуманістичної психології, самоактуалізації виражається в спонтанності, аутосимпатії, саморозумінні, погляді на природу людини, потребі в пізнанні, автономності, гнучкості у спілкуванні, контактності, креативності, цінностях та орієнтації в часі.

Спонтанність, як якість особистості, впливає з почуття самовпевненості та довіри до оточуючих. Вона співвідноситься з такими цінностями, як свобода, невимушеність, легкість, гра. Аутосимпатія являє собою основу психічного здоров'я та цілісності особистості – це добре усвідомлена позитивна «Я-концепція», яка служить джерелом адекватної самооцінки. Саморозуміння характеризується чуттєвістю, сензитивністю до своїх бажань і потреб. Погляд на природу людини розуміється як стійке підґрунтя ширих і гармонійних міжособистісних відносин, природної симпатії, доброзичливості. На думку більшості гуманістичних психологів, автономність становить основу психічного здоров'я особистості, її цілісності та повноти. Вона прагне до таких рис як життєвість (aliveness), самопідтримка (self-support), спрямованість зсередини (inner-directed), зрілість (ripeness). Гнучкість у спілкуванні співвідноситься з наявністю або відсутністю соціальних стереотипів, здатністю до адекватного самовираження в спілкуванні. Контактність відображає товариськість особистості, її схильність до встановлення міцних і доброзичливих відносин з оточуючими. Потреба в пізнанні – це здатність людини до буттєвого пізнання, яке пов'язане з безкорисливою спрагою нового, інтересом до об'єктів, які безпосередньо не відносяться до задоволення будь-яких потреб. Креативність є неодмінним атрибутом самоактуалізації, яка виражається у творчому ставленні до життя. Орієнтація в часі відображає наскільки людина живе сьогоднішнім – не відкладає життя на потім, не живе минулими спогадами. Цінності виконують роль орієнтира життєдіяльності людини та надають сенс усім її видам. Вони спрямовують активність на досягнення значущих цілей. У особистості, що самоактуалізується, термінальні та інструментальні цінності виступають воедино та сприяють тому, що людина усвідомлює важливість і необхідність свого існування.

В Україні проблема позитивного функціонування особистості розкрита в емпіричних дослідженнях І.В. Кряж, Ю.М. Александрова, Л.М. Яворовської, Г.С. Філоненко, В.Н. Духневич та ін. Разом з цим, дана проблематика майже не розкрита щодо людей з обмеженими можливостями здоров'я. Традиційно такі люди вважаються немічними, обмеженими у реалізації власних цілей, недостатньо успішними та благополучними. Останні дослідження у межах позитивного функціонування осіб з обмеженими можливостями здоров'я свідчать про неоднозначний вплив обмеження (наявності інвалідності) на рівень психологічного благополуччя, самореалізацію та життєві стратегії [2;4;5].

Результати дослідження. У результаті проведення порівняльного аналізу статистично значимі відмінності виявлені за всіма показниками психологічного благополуччя особистості, що вказує на те, що у студентів з обмеженими можливостями здоров'я вони значно нижче, ніж у студентів умовно здорових (таблиця 1).

Як бачимо з таблиці 1, показники психологічного благополуччя особистості у студентів з обмеженими можливостями здоров'я знаходяться в інтервалі нижньої межі середнього рівня показників, тобто – близькі до низького рівня, за винятком показника «особистісне зростання», який знаходиться в інтервалі верхньої межі середнього рівня показників, тобто – близький до високого рівня.

У студентів умовно здорових показники психологічного благополуччя особистості знаходяться в інтервалі верхньої межі середнього рівня, тобто мають тенденцію до збільшення.

Таблиця 1
Середні значення показників та відмінності психологічного благополуччя особистості у студентів

Показник	Студенти з обмеженими можливостями здоров'я		Студенти умовно здорові		t-критерій
	середнє	σ	середнє	σ	
Позитивні відносини з іншими	58,2	10,9	62,4	10,6	-3,03*
Автономія	53,4	13,0	60,5	11,8	-4,46*
Управління середовищем	53,9	10,8	60,0	9,7	-4,66*
Особистісне зростання	64,4	8,9	67,9	8,8	-3,11*
Цілі у житті	60,6	11,7	66,0	9,5	-3,95*
Самоприйняття	53,3	13,0	59,5	11,4	-3,97*
Рівень психологічного благополуччя	342,6	53,5	376,1	45,4	-5,28*

Примітка: * позначено значущі відмінності при $p \leq 0,01$.

Студенти обох груп дослідження, відповідно до інтерпретації опитувальника, характеризуються почуттям спрямованості, наявністю сенсу життя, перспективних намірів та цілей. Респонденти дотримуються переконань, які є джерелами цілей в їхньому житті. В умовно здорових студентів «цілі в житті» найбільш детермінує інтегральний показник їхнього психологічного благополуччя ($r=0,82$).

Також усі студенти характеризуються задоволеними, довірливими відносинами з іншими людьми, відсутністю ізоляції та фрустрованості в міжособистісних стосунках, здатністю йти на поступки заради людських відносин, а також здатністю співпереживати іншим.

У студентів з обмеженими можливостями здоров'я показник особистісного ресурсу «управління середовищем» знаходиться на мінімальному середньому рівні психологічного благополуччя особистості. Відповідно до інтерпретації результатів опитувальника респонденти експериментальної групи характеризуються здатністю використовувати можливості середовища для духовного і оптимального функціонування. Виражається в мінімальному розширенні їхнього рольового репертуару і кордонів «Я» за рахунок формування почуття самоефективності, внутрішньої мотивації та самоконтролю. Також студенти з обмеженими можливостями здоров'я характеризуються невисокою здатністю залагоджувати повсякденні справи, не втрачаючи при цьому зв'язку з головними прагненнями, невисоким рівнем використання продуктивних новацій в процесі життєдіяльності.

Відоображаючи здатність використовувати можливості оточення для саморозвитку особистісного потенціалу, показник особистісного потенціалу «управління середовищем» у студентів з обмеженими можливостями здоров'я має найбільший зв'язок з інтегральним показником психологічного благополуччя особистості ($r=0,86$).

На відміну від респондентів експериментальної вибірки, респонденти контрольної групи здатні більш ефективно використовувати оточення для саморозвитку та реалізації особистісного потенціалу. Згідно з інтерпретацією опитувальника даний показник відповідає максимальному середньому рівню психологічного благополуччя особистості.

Студенти з обмеженими можливостями здоров'я мають середній рівень «автономії». Це характеризує їх як досить самостійних та незалежних особистостей, які здатні регулювати власну поведінку та оцінювати себе у відповідності до власних критеріїв.

На відміну від респондентів експериментальної групи, у респондентів контрольної групи показник особистісного потенціалу «автономія» знаходиться в межах верхньої границі середнього рівня. Згідно з інтерпретацією опитувальника умовно здорові студенти характеризуються більш високим рівнем незалежності, самостійності, відповідальності за свої вчинки та більш високим рівнем здатності регулювати власну поведінку.

Респонденти експериментальної та контрольної груп характеризуються позитивною оцінкою себе, знанням і прийняттям різних своїх сторін, включаючи позитивні й негативні якості, а також характеризуються позитивною оцінкою свого минулого.

Спираючись на постулат К.Ріффа, що психологічне благополуччя являє собою безперервний особистісний зріст, самоактуалізація є фактором природного прагнення людини до надбання компетенцій для конгруентного існування.

У результаті проведення порівняльного аналізу статистично значимі відмінності виявлені за такими показниками самоактуалізації особистості: «орієнтація в часі», «цінності», «потреба в пізнанні», «креативність», «автономність», «спонтанність», «саморозуміння», аутосимпатія і гнучкість у спілкуванні, які вказують на те, що у студентів з обмеженими можливостями здоров'я вони значно нижче, ніж у студентів умовно здорових (таблиця 2).

Таблиця 2

Середні значення та відмінності показників самоактуалізації у студентів

Показник	Студенти з обмеженими можливостями здоров'я		Студенти умовно здорові		t-критерій
	%	середнє $\pm \sigma$	%	середнє $\pm \sigma$	
Орієнтація в часі	56%	8,4 \pm 3,4	65%	9,8 \pm 2,8	-3,59**
Цінності	58%	8,7 \pm 2,3	63%	9,5 \pm 2,3	-2,73**
Погляд на природу людини	45%	6,7 \pm 3,0	43%	6,4 \pm 3,2	0,72
Потреба в пізнанні	54%	8,1 \pm 2,7	59%	8,8 \pm 2,4	-2,13*
Креативність	55%	8,3 \pm 2,6	63%	9,4 \pm 2,4	-3,47**
Автономність	45%	6,8 \pm 2,6	55%	8,3 \pm 2,8	-3,83**
Спонтанність	36%	5,4 \pm 2,6	47%	7,1 \pm 2,8	-4,58**
Саморозуміння	44%	6,6 \pm 3,0	50%	7,5 \pm 2,7	-2,30*
Аутосимпатія	40%	6,0 \pm 2,8	53%	7,9 \pm 2,9	-4,97**
Контактність	49%	7,3 \pm 2,6	50%	7,5 \pm 2,6	-0,69
Гнучкість у спілкуванні	47%	7,0 \pm 2,5	52%	7,8 \pm 2,4	-2,46*
Інтегральний показник САМОАЛ	49%	49,3 \pm 11,8	56%	55,9 \pm 11,4	-4,41**

Примітки: 1) ** позначено значущі відмінності при $p \leq 0,01$;2) * позначено значущі відмінності при $p \leq 0,05$.

Як бачимо з таблиці 2, в цілому, студенти з обмеженими можливостями здоров'я мають середній рівень самоактуалізації, порівняно з умовно здоровими студентами, які мають високий рівень самоактуалізації.

Згідно з інтерпретацією результатів опитувальника у студентів з обмеженими можливостями здоров'я був діагностований середній рівень самоактуалізації за шкалами – «орієнтація в часі», «цінності», «погляд на природу людини», «потреба в пізнанні», «креативність», «автономність», «саморозуміння», «контактність» і «гнучкість у спілкуванні», а також занижений рівень за шкалами – «аутосимпатія» і «спонтанність». В умовно здорових студентів був діагностований завищений рівень самоактуалізації за шкалами – «орієнтація в часі», «цінності», «креативність», а також середній рівень самоактуалізації за шкалами – «потреба в пізнанні», «автономність», «аутосимпатія», «гнучкість у спілкуванні», «саморозуміння», «контактність», «спонтанність» і «погляд на природу людини».

Занижений рівень за шкалою «спонтанність» свідчить про те, що студенти з обмеженими можливостями здоров'я характеризуються невпевненістю в собі та схильністю до повного контролювання своєї поведінки. На поведінковому рівні це виражається у надмірній обережності вчинків, у стриманні раптових бажань та прояві почуттів. Здатність до спонтанної поведінки у таких студентів фруструється культурними нормами.

Незважаючи на те, що показник спонтанності у респондентів основної вибірки є мінімальним, саме він є одним з двох показників, який найбільш за все пов'язаний з інтегральним рівнем самоактуалізації ($r=0,68$). Чим вище рівень свободи, невимушеності та легкості у поведінці студентів з обмеженими можливостями здоров'я, тим вище рівень самоактуалізації, та навпаки. Крім того, показник шкали «спонтанність» є відображенням того, що самоактуалізація стала способом життя. Але в даному випадку студенти з обмеженими можливостями здоров'я демонструють лише прагнення до самоактуалізації.

Занижений рівень самоактуалізації за шкалою «аутосимпатія» характеризує студентів з обмеженими можливостями здоров'я як невротичних, тривожних, невпевнених у собі.

В умовно здорових студентів показник самоактуалізації за шкалою «аутосимпатія» становить середній рівень. Згідно з інтерпретацією опитувальника це означає, що вони мають стійку адекватну самооцінку, яка ґрунтується на позитивній «Я-концепції».

В експериментальній і в контрольній групах шкала «аутосимпатія» має найбільший кореляційний зв'язок з інтегральним показником самоактуалізації студентів ($r=0,77$ і $r=0,73$ відповідно до груп). Так, занижений рівень самоактуалізації студентів з обмеженими можливостями здоров'я обумовлюється заниженим рівнем аутосимпатії і навпаки.

Згідно з інтерпретацією результатів опитувальника, показники за шкалами «саморозуміння», «спонтанність» і «аутосимпатія» пов'язані між собою. А тому у студентів з обмеженими можливостями здоров'я низькі показники самореалізації за шкалами «спонтанність» і «аутосимпатія» можуть передбачати невисокий показник самореалізації за шкалою «саморозуміння». Відповідно до отриманих результатів студенти з обмеженими можливостями здоров'я та умовно здорові студенти мають середній рівень самореалізації за даною шкалою та характеризуються чуттєвістю, сензитивністю до своїх бажань і потреб. Лише високий показник самореалізації за даною шкалою вказує на відсутність у людини психологічного захисту, відсутність орієнтації на соціальні стандарти, погляди, думки інших людей, а також вказує на її «внутрішню орієнтацію».

Показник шкали «погляд на природу людини» у респондентів експериментальної і контрольної

груп скоріше вказує на насторожене ставлення і недовіру до людей. Відповідно до інтерпретації даної шкали всі студенти поділяють і приписують собі такі цінності як добро, справедливість, чесність, досконалість і т. ін. Але разом з тим визнають, що егоїзм – це також природна властивість людини. Інші люди сприймаються ними як більш егоїстичні, такі, що переслідують свої цілі, тому й до кінця відкриватися їм не варто.

Відповідно до отриманих результатів студентам обох груп притаманні риси автономної особистості такі як: життєвістю (aliveness), самопідтримкою (self-support), спрямованістю зсередини (inner-directed), зрілістю (ripeness)

Відповідно до отриманих результатів за шкалою «гнучкість у спілкуванні» студенти експериментальної і контрольної груп характеризуються наявністю або відсутністю соціальних стереотипів, здатністю до адекватного самовираження в спілкуванні. Лише високий результат самореалізації за шкалою «гнучкість у спілкуванні» свідчить, що людина не схильна до фальші та маніпуляції, не плутає саморозкриття із самопред'явленням – стратегією і тактикою управління, яке справляє в процесі спілкування.

Згідно з інтерпретацією опитувальника показник шкали «контактність» свідчить про схильність студентів з обмеженими можливостями здоров'я та умовно здорових студентів до взаємно корисних і приємних контактів. Така схильність виявляється в синергічній установці, що являє собою не звичайну орієнтацію на сумісну діяльність, а має більш широке визначення – співробітництво. Сприяння, допомога, співучасть, співництво – головні складові такої установки.

Відповідно до отриманих результатів показники за шкалою «потреба в пізнанні» вказують на те, що студентам обох груп притаманний такий вид пізнання – вони не схильні судити, оцінювати і порівнювати, вони цінують те, що мають.

Згідно з отриманими результатами за шкалою «креативність» студенти експериментальної і контрольної групи характеризуються тонким сприйняттям і прийняттям реальності. Вони не намагаються трансформувати реальність для того, щоб привести її у відповідність до власних ілюзій, а використовують креативність для набуття нового досвіду в процесі осягнення реальності. Разом з раціональною поведінкою, яка відкидає елемент імпровізації, у студентів присутній і інший вид активності – творча активність. Вона дозволяє їм виражати себе опосередковано, через загальні та спеціальні здібності. Завдяки такому творчому підходу їхнє життя набуває сенсу, наповнюється гармонією та стає відкритим для нового досвіду.

Згідно з інтерпретацією опитувальника показники шкали «орієнтація в часі» вказують на те, що всі студенти, особливо умовно здорові студенти, характеризуються добре усвідомленою екзистенційною цінністю «тут і тепер», здатністю насолоджуватися актуальним моментом життя, при цьому вони не порівнюють його з минулими радощами і не знецінюють майбутніх успіхів.

Показник за шкалою «цінності» вказує на те, що всі студенти, особливо умовно здорові студенти, розділяють такі цінності як добро, істина, краса, унікальність, справедливість, досконалість, звершення, самодостатність, відсутність роздвоєності. Вони демонструють прагнення до гармонійного буття та здорових відносин з людьми.

Незважаючи на те, що шкала «цінності» має найвищий рівень актуалізації серед респондентів основної групи, вона також має найменшу кількість зв'язків. А це означає, що цінності особистості, яка самоактуалізується, виступають у них в якості суспільного ідеалу, який відповідає соціальним стандартам. Вони служать для них орієнтиром і не завжди інструментом. У якості ствердження власного існування такі цінності застосовуються ними в процесі творчого самовираження та орієнтації в часі.

В умовно здорових студентів показник за шкалою «цінності» має більше кореляційних зв'язків, порівняно зі студентами з обмеженими можливостями здоров'я. Для них цінності самоактуалізації виступають не лише загальноновизнаними орієнтирами життя, а допомагають їм стати тими, ким вони є насправді.

Шкала «цінності» у респондентів контрольної групи є другою після шкали «аутосимпатія», яка має найвищий рівень кореляційного зв'язку з інтегральним показником актуалізації ($r=0,66$). Чим вище рівень реалізації за шкалою «цінності», тим вище рівень самоактуалізації і навпаки.

Висновки. Таким чином, аналіз особистісних ресурсів психологічного благополуччя та складових самоактуалізації у студентів як показників позитивного функціонування дозволяє зробити наступні висновки:

1. Незалежно від наявності інвалідності чи її відсутності, усім

студентам притаманна спрямованість і реалізація особистісного потенціалу, актуалізація власного «Я» та ефективна життєдіяльність в процесі реалізації життєвого шляху. Рівень спрямованості та реалізація власного потенціалу у студентів пов'язані з особистісним ресурсом «самоприйняття» – евдемоністичною цінністю, яка передбачає позитивне відношення до себе з урахуванням власних добрих і поганих якостей. Рівень самоактуалізації в процесі реалізації життєвого шляху у студентів пов'язаний з актуалізацією «аутосимпатії» – гуманістичної цінності, що становить основу психічного здоров'я особистості та передбачає добре усвідомлену позитивну «Я-концепцію».

2. У студентів з обмеженими можливостями здоров'я, разом з

особистісним ресурсом «самоприйняття», ресурс «управління середовищем» також пов'язаний з рівнем спрямованості та реалізацією особистісного потенціалу. Спрямованість і реалізація особистісного потенціалу в умовно здорових студентів, окрім «самоприйняття», пов'язана з

особистісним ресурсом «цілі в житті».

3. У студентів з обмеженими можливостями здоров'я рівень

самоактуалізації більшою мірою пов'язаний не лише з «аутосимпатією», а й зі «спонтанністю».

В умовно здорових студентів самоактуалізація пов'язана з «цінностями».

Схожі результати були отримані на російській вибірці студентів з обмеженими можливостями здоров'я. В процесі дослідження Ю. Є. Миндукова виявила що, у студентів цієї категорії спонтанність має високий рівень кореляційного зв'язку з гнучкістю поведінки – чим більше студенти з обмеженими можливостями здоров'я демонструють свободу та природність, тим більше вони реалізують себе [3].

Перспектива подальшого дослідження полягає у визначенні структури психологічного благополуччя студентів з обмеженими можливостями здоров'я.

Література

1. Александров Ю.М. Критерии благополучия личности / Ю.М. Александров // Актуальні проблеми практичної психології: зб. наук. праць. Ч. 1 – Херсон, ПП Вишемирський В.С., 2008. – С. 12 – 14.
2. Барна М. В. Психологічні особливості побудови стратегій самореалізації студентів-інвалідів : автореф. дис. ... канд. псих. наук : спец. 19.00.01 / Барна Мирослава Володимирівна – Київ, 2013. – 16 с.
3. Миндукова Ю. Е. Самодетерминация как фактор профессионального роста студентов с ограниченными возможностями здоровья [Электронный ресурс] / Ю. Е. Миндукова // Итоговая Научно-практическая конференция студентов Казанского федерального университета. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: http://kpfu.ru/staff_files/F420677343/Tom_4_2015_ISPR.pdf#page=272
4. Сердюк Л. З. Особистісна самореалізація та психологічне благополуччя як основні стратегічні лінії мотивації учіння студентів ВНЗ / Л. З. Сердюк / Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 687. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2014. – С. 151 – 159.
5. Швалб Ю. М. Майбутнє і сьогодення студентів з обмеженими функціональними можливостями: психологічні аспекти / Ю. М. Швалб, Л. В. Тищенко. – Київ: Основа, 2015. – 240 с.
6. Ryff C. D. Psychological well-being // Encyclopedia of gerontology: age, aging, and the aged / C.D. Ryff // San Diego, CA: Academic Press. – 1996. – P. 365–369.
7. Ryff C. D. The contours of positive human health / C. Ryff, B. Singer // Psychological Inquiry. – 1998. – Vol. 9, no1. – P. 1 – 28.

References

1. Aleksandrov Iu.M. Kryteryi blahopoluchyia lychnosti / Iu.M. Aleksandrov // Aktualni problemy praktychnoi psykholohii: zb. nauk. prats. Ch. 1 – Kherson, PP Vyshemyrskiy V.S., 2008. – S. 12 – 14.
2. Barna M. V. Psykholohichni osoblyvosti pobudovy stratchii samorealizatsii studentiv-invalidiv : avtoref. dys. ... kand. psyk. nauk : spets. 19.00.01 / Barna Myroslava Volodymyrivna – Kyiv, 2013. – 16 s.
3. Myndukova Iu. E. Samodeterminatsiya kak faktor professionalnogo rosta studentov s ohranenchennymy vozmozhnostiamy zdorovia [Elektronnyi resurs] / Iu. E. Myndukova // Ytohovala Nauchno-praktycheskaia konferentsiya studentov Kazanskoho federalnogo unyversyteta. – 2015. – Rezhym dostupu do resursu: http://kpfu.ru/staff_files/F420677343/Tom_4_2015_ISPR.pdf#page=272.
4. Serdiuk L. Z. Osobystisna samorealizatsiia ta psykholohichne blahopoluchhia yak osnovni stratehichni linii motyvatsii uchinnia studentiv VNZ / L. Z. Serdiuk / Naukovyi visnyk Chernivetskoho unyversytetu. – Vyp. 687. Pedahohika ta psykholohiia. – Chernivtsi: Chernivetskyi nats. u-t, 2014. – S. 151 – 159.
5. Shvalb Iu. M. Maibutnie i sohodennia studentiv z obmezhennymy funktsionalnymy mozhlyvostiamy: psykholohichni aspekty / Iu. M. Shvalb, L. V. Tyshchenko. – Kyiv: Osnova, 2015. – 240 s.
6. Ryff C. D. Psychological well-being // Encyclopedia of gerontology: age, aging, and the aged / C.D. Ryff // San Diego, CA: Academic Press. – 1996. – P. 365–369.
7. Ryff C. D. The contours of positive human health / C. Ryff, B. Singer // Psychological Inquiry. – 1998. – Vol. 9, no1. – P. 1 – 28.